

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 9. novembra 1881.

Obseg: Začetek podkavske šole ljubljanske. — Kako divji kostanj za živino rabiti. — Kaj bolje redi: krompir ali kruh, senó ali otava? — Spomini na deželne zборе. — Pasteurjevo cepljenje vrančnega prisada. — Kostanjevica na Dolenjskem. — Kje je stal grad Hengistburg? (Konec.) — Slovensko slovstvo. — Jezikoslova zabavnica. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.**Začetek podkavske šole ljubljanske**

se prihodnji ponedeljek, to je, 14. dne t. m., kakor je bilo v 43. listu „Novic“ uže napovedano.

Po takem se imajo vsi, ki mislijo stopiti v to šolo, v kateri si po dobro dovršeni preskušnji učenci pridobijo pravico samostojnega kovaškega mojsterstva, oglašiti ta teden na spodnjih Poljanah, kjer je ta šola, in se tu izkazati z vsemi spričali, ki so potrebna za sprejem v to šolo in so bila tudi v gori navedenem listu „Novic“ omenjena.

Vodstvo podkavske šole
v Ljubljani dné 6. novembra 1881.

Kako divji kostanj za živino rabiti.

Žalostna resnica je, da tisuč in tisuč vaganov divjega kostanja v našem cesarstvu vsako leto pod zlo gré, namesto da bi se porabil za to ali uno. Čeravno je uže do dobrega potrjeno, da je divji kostanjsi prav dobra živinska klaja, se vendar v jeseni še mar kater vrtnar jezi, kako bo ta nadležni sad iz vrta spravil! Drugod ga pusté ležati po tleh in po njem hodijo, dokler vsega ne poteptajo. Al ni greh zametovati sad, ki se po pravici sme kruh za živino imenovati?

Gospodarji! porabite vsak kostanjček za živino, ker jej je tečna in zdrava piča. Brez posebne priprave, brez stroškov morete to storiti: ovcam ga zmlite (šrotajte), goveji živini, posebno pa molznim kravam, ga napravljajte tako-le: Poberite divji kostanj in spravite ga na pôd ali kak drug suh in zračen kraj; da ne plesnije, se mora izprva večkrat premetavati. Plesnjiv kostanj ni za klajo in je celó škodljiv.

Predno pa začnete kostanj za klajo rabiti, vsujte ga v kadi, katere naj stojé bolj na gorkem, najbolje v hlevu; potem vlite čiste hladne vode na-nj, in tako dolgo naj se namaka v vodi, da se napenjati začne in da se izpreza (razpóka). Takrat je uže vinski-kislatega duha, in to je znamenje, da je kostanjeva moka uže zavrela, — sedaj pa je tudi čas, da se živini poklada. 2 bokala (firkeljna) sta na dan za eno molzno kravo zadosti namesti najboljega žitnega drobú.

Kedar se je živina divjega kostanja privadila, je zelo požrešna na-nj, in kmalu se bote prepričali, da krave več molzejo in da je mleko čokaj boljše.

Samo po sebi pa se razume, da naj gospodar to reč tako napravi, kedar je začel kostanj pokladati, da ga poredoma poklada, to je, da si ga v kadéh tako pripravi, da ena kad za drugo pride na vrsto ako ga ima namreč veliko. Pa kar ga ima, če tudi malo, naj ga privošči živini.

To je najkrajša, najkoristniša in po skušnjah popolnoma potrjena pot, divji kostanj v prid obračati.

Kaj bolje redi: krompir ali kruh, senó ali otava?

V naravoslovnem časniku „Natur“ se bere pretres teh vprašanj. Podamo ga tudi našim bralcem; naj beró, prevdarijo in sodijo.

Zakaj neki — tako se bere v omenjenem časniku — se še zmerom toliko krompirja sadi, ker je vendar znano, da še zmerom rad gnjije, če ne na polji, pa v hramih; da ga včasih ne ostane več kot en sam koš, če ga je gospodar tudi pet košev pridelal? Fr. Salm pravi na to vprašanje, da je le stara navada tega kriva; kakor se ga pred 100 leti ni hotel nihče lotiti, da bi ga sadil, ga sadi sedaj vse, — kakor ga nekdanj ni hotel nihče jesti, češ, je le za prešiče, tako ga je sedaj vse. Na svetu je vse lenavada, navada pa je železna srajca. Kmetje sadé krompir uže tudi zato, ker vejo, da mestjani ne morejo biti brez njega, ga tedaj lahko prodajajo.

Kemija pa, to je, tista vednost in umetnost, katera vsaki stvari do kože pride, to je, katera vsako stvar zna na drobno razložiti, in potem izvé, iz česa da je zložena ali kaj da ima v sebi, — kemija ne govori tako dobro o krompirji, kakor ljudje mislijo. Ona natančno kaže, da en polovnjak ržene moke ima toliko redivnega ali tečnega v sebi kakor sedem polovnjakov krompirja, ali če bi povedali to prav po domače, bi rekli: če se vsede ljudi okoli jedila, ki je iz enega polovnjaka ržene moke napravljeno, jim bo to jedilo toliko zaleglo, kakor če bi se vsedli okoli sedem polovnjakov skubanega krompirja.

Sem ter tje uže kupuje bolj ubožno ljudstvo raje kruha kot krompirja, ker mu več zaleže.

Ravno tako ljudje tudi ne spoznajo še, kakor bi imeli, tečnosti jajc. Ni ga jedila, ki bi več teknilo, kot jajca. Kmetje pa še ne cenijo prav jajc, ker bi sicer gotovo vseh v mesto ne znosili na prodaj, ampak bi jih tudi za dom več prihranili zlasti tam, kjer nimajo nič mesenih jedil. Posebno otrokom, ki bolehajo za bezgavkami ali bramorjem (Skrofeln), kaj dobro dé, ako se jim večkrat mehko kuhano jajce dá.

Obrnimo se še h klaji živinski. Znano je, da navadno veljá mrva (senó) za veliko bolj klajo kot otava. Če več pa ima klaja lesenega v sebi, toliko manj redí, — kolikor bolj pa zorijo trave na senožetih in kolikor stareje tedaj so, toliko bolj ulesené. Dr. Kaiser je izrajtal, da 100 funtov mrve nima več živeža v sebi kakor 72 funtov otave — in vendar se mrva dražeje plačuje kot otava. Da se otava večidel v slabem vremenu kosí kot senó, in da potem takem večkrat zgubi veliko tečnega, ne more ravno otavi cene jemati; vsaj tudi mrva se spravlja marsikrat v deževnem vremenu. Kar otavi ceno pomanjšuje, je le to, da ni za konjsko klajo tako rabljiva kakor je mrva.

Tako beremo v listu „Natur“. Marsikatero zrno resnice je vmes.

Spomini na deželne zборе.

V deželnem zboru dunajskem

sta bila dva za kmetijsko gospodarstvo jako važna predloga stavljena pa tudi sprejeta.

Eden — poslanca Rufa in tovarišev — se glasi tako-le: „Vlada se naprosi po deželi v doljni Avstriji čedalje bolj občutljivemu pomanjkanju zdravnikov - kovačev (Curschmiede) na pripraven način na pomoč priti.“

Če uže na deželi doljne Avstrije, kjer imajo Dunaj in podkovsko živinozdravsko šolo blizo in kjer so premožni kmetovalci, manjka takih izučeni kovačev, da poleg podkovstva znajo tudi navadne bolezni ozdravljati, pač lahko vsak razume, kako še le v družih revniših deželah manjka takih kovačev, ki so živinozdravski pomočniki, posebno pa v tacih deželah, iz katerih kovači ne morejo na Dunaj hoditi se podkovstva in živinozdravstva učiti, ker ne umejo nemškega jezika, brez katerega se dá podkovstvo in živinozdravstvo popolno dobro naučiti. Al prejšnja leta se celó ni mislilo na to, da bi se take šole osnovala tudi za nenemške učence, — vse je bilo v Avstriji le za Nemca narejeno, za drug narod nič, le Madjarov v Peštu niso popolnem pozabili. In zarad te nekdanje vladne nečimurnosti ni skor bilo izučenega kovača v nekaterih deželah in en sam c. k. deželni zdravnik je oskrboval živino cele dežele. In še dandanes smo v Ljubljani doživeli žalostno izkušnjo, da letos mora živinozdravska šola nehati, na kateri so se 30 let izučevali kovači - zdravniki (Curschmiede) ali živinozdravski pomočniki. Če tudi je hvale vredno, da se nastavljajo zadnja leta c. kr. okrajni živinozdravniki, je nasproti vendar dosti očitno, da kaki 4 taki zdravniki so celó redka pomoč lastnikom živine v sili. Če je kovaški mojster še tudi živinozdravniški pomočnik, se to oboje vjema tako dobro in naravno, da imajo taki ljudje zaslužka toliko, da se radi naselijo po več krajih na kmetih.

Drugi v dunajskem zboru tudi sprejeti predlog velike važnosti se glasi tako:

„Vlada se naprosi postavno in veljavno za vse avstrijske dežele določiti, kaj se zadolženemu kmetu brez očitne škode, da popolno na kant ne pride, ne sme eksekutivno prodati.“ Naj sl. vlada dá po različnih deželah raz-

mere malih kmetov preiskavati in najti najmanjši del kmetijske potrebščine, ki ne sme na boben priti. Ko bode na podlagi svojih preiskav vlada našla gradivo za tako postavo, naj jo kot načrt predloži državnemu zboru v obravnavo. — Res želeti bilo bi take postave, ki bi bila res dobrotljiva za revnega kmeta, da popolno ne utone v jezeru svojih nadlog.

Živinozdravska novica.

Pasteurjevo cepljenje vrančnega prisada

se je na Ogerskem v Kapuváru, kjer je asistent Pasteurjev gosp. Thuillier izkušnje delal, sijajno potrdilo. To je za zdravništvo velika sreča, kajti vrančni prisad ali črm (anthrax) je ena najhujih živinskih bolezni, in vendar zdravniki niso vedeli dozdat kake zdatne pomoči. Da pa Pasteurjevo cepljenje proti vrančnemu prisadu prav tako more pomagati kakor cepljenje kóz zoper kozé pri ovcah, bo treba, da slavni Pasteur stopi s svojo iznajdbo tako pred svet, da bode živinozdravnikom popolno jasno, kako jo rabiti.

Ozir po domovini.

Kostanjevica na Dolenjskem.

Zgodovinska črtica; spisal J. L.

To malo mestece je bilo v srednjem veku precejšnje važnosti, in njegov početek je iskati precej zgodaj v srednjem veku.

Blizo Save, ne daleč od ustja Krke v Savo je stalo keltsko (slovansko) mesto Nevioudunum, v leskovški fari, tam nekako, kjer ste dandanes vasi Trnovo (Drnovo) in Vihre.

To mesto se imenuje do osmega stoletja, potem pa čisto izgine iz zgodovine.

Utegnili so ga torej Obri (Avari) razdejati, ali pa morda Bolgari, ki so bili nekoliko let potem, ko je bil Karol Velikega sin, Pipin, potolkel Avare, za kratek čas pridrli tudi v slovenske pokrajine. — Sovražniki so bili pač brez dvombe pred osmim stoletjem ali pa gotovo v tem stoletju razdejali to rimsko-keltsko mesto (municipij) in njegovi stanovalci so si morali drugod zavetja iskati. Varnejši kraji pred neprijatelji so bili otoki sredi Krke, kakoršna sta otok, na katerem Kostanjevica še dandanes stoji, in otok nad Št. Jernejem, kjer stoji grad Otočič (Wördl), dandanes lastnina grofa Margheri-a.

Zgodovina*) nam o Kostanjevici in o Otočiči uže v začetku 13. stoletja govori; da je pa izlasti kostanjevški grad starejši, to nam njegova važnost v istih starih časih spričuje.

Na te otoke reke Krke in ob obala njena so utegnili namreč nekateri stanovniki, izlasti imovitejši pobegniti, in so tu morda iz ostalin starega mesta sezidali si varnejše zavetje. Po preiskavah nekaterih arheologov**) je vodila najbrž ne daleč od Kostanjevice skozi Krakovo (gozd) rimska cesta od štacije „Crucium“ (dandanes Razdrto ali Gruble pri Št. Jerneji) do Nevioudunuma. Iz ostankov tega starega rimskega mesta je bilo morda sezidano tako zvano „Gradišče“ pri Malencah (ne daleč od Kostanjevice***); to je bilo obširno zidovje, ki je obsegalo ali obdajalo površje, veliko kacih 8 oral. V tem zidovju je utegnilo

*) Valvazor.

**) Müller „Emona“.

***) Müller „Emona“.